

מסכת מעשרות

ביאור ודרכי הוראה

הקדמה למסכת:

במסכת מעשרות נלמד על הגדרות של חיוב תרומות ומעשרות:

א. איזה גידולים חייבים.

ב. ממתי הגידולים חייבים.

ג. עד מתי הגידולים מותרים באכילת ארעי.

ד. מתי גמר מלאכתם האוסר באכילת ארעי.

ה. דברים שונים שנחשבים 'קובע' למעשר וגדריהם.

פרק א

משנה א

כָּל אֲמָרוֹ בְּמַעֲשְׂרוֹת:

כָּל שֶׁהוּא אֶכֶל, וְנִשְׁמַר, וְגִדּוּלּוֹ מִן הָאָרֶץ - חֵיב בְּמַעֲשְׂרוֹת.

וְעוֹד כָּל אַחַר אֲמָרוֹ:

כָּל שֶׁתְּחַלְתּוֹ אֶכֶל וְסוּפוֹ אֶכֶל - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוּמְרוֹ לְהוֹסִיף אֶכֶל - חֵיב קֶטָן וְגִדּוּל.

וְכָל שֶׁאֵין תְּחַלְתּוֹ אֶכֶל - אֲבָל סוּפוֹ אֶכֶל - אֵינוֹ חֵיב עַד שְׂיַעֲשֶׂה אֶכֶל.

סיכום: כדי שגידול יהיה חייב במעשר צריך מספר תנאים: 1. שיהיה ראוי לאכילה. 2.

3. גידולו מן הארץ. 4. שיהיה דבר נשמר ולא מופקר.

הגדרת אוכל: דבר שראוי לאכילה ואפילו אם משאירו מחובר לקרקע כדי שימשיך לגדול.

משנה ב

במשניות הבאות (ב - ד) נלמד את הגדרת גידולים שונים לקבל שם 'אוכל', זמן זה נקרא -

'עונת המעשרות'.

מאימתי הפרות חובות במעשרות?

התאינים - משִׁיבְחֵילוֹ.¹

הענבים והאבשים - משֶׁהִבְאִישׁוֹ.²

האוג והתותים - משִׁיֶּאֱדִימוֹ.

וְכָל הָאֲדָמִים - משִׁיֶּאֱדִימוֹ.

הרמונים - משִׁיֶּמְסוֹ.³

התמרים - משִׁיֶּטִּילוֹ שְׁאוֹר.⁴

¹ כשהתחילו להבשיל, מלקטים אותם ומניחים אותם 24 שעות, ואח"כ ראויות לאכילה.

² שהחרצן נראה מבעד לזג.

³ שיעשה האוכל רך, עד שהוא מתמעך ביד.

⁴ שיתחילו לתפוח כשאור.

האפרסקים - משיטילו גידים⁵.

האגוזים - משיעשו מגורה⁶.

רבי יהודה אומר: האגוזים והשקדים - משיעשו קלפה⁷.

משנה ג

החרובין - משינקדו⁸.

וכל השחורים - משינקדו.

האגסים והקרסטומלין והפרישין והעזרדים - משיקרחו⁹.

וכל הלבנים - משיקרחו.

התלתן - משיצמח¹⁰.

התבואה והזיתים - משיכניסו שליש¹¹.

משנה ד

ובירק:

הקשואים והדלועים והאבטיחים והמלפפונות, התפוחים והאתרוגין¹² - חביבים גדולים וקטנים.

רבי שמעון פוטר את האתרוגים בקטן.

החביב בשקדים המרים - פטור במתוקים¹³,

החביב במתוקים - פטור במרים.

משנה ה

פירות שנתלשו - אע"פ שהגיעו לעונת המעשרות - עדיין מותר לאכול מהם אכילת ארעי

בלא הפרשת תרו"מ. שכל זמן שלא נגמרה מלאכתם אינם חייבים בתרו"מ אלא א"כ אוכל

מהם אכילת קבע. גמר המלאכה נקרא במשנה - 'גורן' במשניות הבאות (ה - ח) נלמד את

הגדרת גידולים שונים לקבל שם 'גורן'.

איזהו גרןן למעשרות?

הקשואים והדלועים - משיפקסו¹⁴.

ואם אינו מפקס - משיעמיד ערמה.

אבטיח - משישלק¹⁵.

ואם אינו משישלק - עד שיעשה מקצה¹⁶.

⁵ שיראה בקליפתם כעין גידים אדומים.

⁶ שיבדל האוכל מהקליפה העליונה ויהיה כאילו מונח במגירה.

⁷ כוונתו לקליפה הדקה הפנימית הדבוקה לאוכל.

⁸ שיעשו בהם נקודות שחורות.

⁹ שיקרחו השערות הקטנות שעליהם.

¹⁰ שצמחה עדי כך שאם יתלשנה ויזרענה במקום אחר תחזור ותצמח.

¹¹ שהביאו שליש גידולם, ויי"מ שהתבואה תתן שליש מהקמח שראויה לתת בגמר גידולה וכן בזיתים שיתנו שליש שמן.

¹² תפוחים ואתרוגים הם פירות האילן, ונשנו כאן מחמת ששיעורם שוה לקישואים.

¹³ שקדים מרים ראויים לאכילה רק כשהם קטנים, שקדים מתוקים ראויים רק כשהם גדולים.

¹⁴ שיטלו מהם את השער הדק שעליהם (פיקוס ביונית - שיער).

¹⁵ שילוק באבטיחים כפיקוס בקישואים ובדלועים.

יִרְק הַנְּאָגֵד - מְשִׁיאֵגֵד.

וְאִם אֵינוֹ אוֹגֵד - עַד שְׂיִמְלֵא אֶת הַכְּלִי.

וְאִם אֵינוֹ מְמַלֵּא אֶת הַכְּלִי - עַד שְׂיִלְקוּט כָּל צָרְכוֹ.

כְּלִפְקָה - עַד שְׂיִחַפֶּה¹⁷.

וְאִם אֵינוֹ מְחַפֶּה - עַד שְׂיִמְלֵא אֶת הַכְּלִי.

וְאִם אֵינוֹ מְמַלֵּא אֶת הַכְּלִי - עַד שְׂיִלְקוּט כָּל צָרְכוֹ.

בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים¹⁸? בְּמוֹלֵיךְ לְשׁוֹק¹⁹.

אָבֵל בְּמוֹלֵיךְ לְבֵיתוֹ - אוֹכֵל מֵהֶם עֲרָאֵי עַד שֶׁהוּא מְגִיעַ לְבֵיתוֹ²⁰.

מ ש נ ה ו

הַפְּרֵד וְהַצְמוּקִין וְהַחְרוּבִין - מְשִׁיעֵמִיד עֲרָמָה.

הַבְּצָלִים - מְשִׁיפְקֵל²¹.

וְאִם אֵינוֹ מְפַקֵּל - מְשִׁיעֵמִיד עֲרָמָה.

הַתְּבוּאָה - מְשִׁימָרַח²².

וְאִם אֵינוֹ מְמַרַח - עַד שְׂיִעֵמִיד עֲרָמָה.

הַקְּטָנִיּוֹת - מְשִׁיכְבוֹר.

וְאִם אֵינוֹ כּוֹבֵר - עַד שְׂיִמָּרַח.

אֵף עַל פִּי שְׂמַרַח - נוֹטֵל מִן הַקְּטָעִים וּמִן הַצְּדָדִים וּמִמָּה שֶׁבְּתוֹךְ הַתְּבוֹן וְאוֹכֵל.

מ ש נ ה ז

הַיֵּין - מְשִׁיִּקְפָה.

אֵף עַל פִּי שְׂקִפָה - קוֹלֵט מִן הַגֶּת הַעֲלִיּוֹנָה וּמִן הַצְּנוּר וְשׁוֹתָהּ.

הַשְּׂמֹן - מְשִׁיִּרֵד לְעוֹקָה.

אֵף עַל פִּי שְׂיִרֵד - נוֹטֵל מִן הָעֵקֶל וּמִבֵּין הַמְּמָל וּמִבֵּין הַפְּצִים, וְנוֹתֵן לְחַמְיָטָה וְלַתְּמַחוּי.

אָבֵל לֹא יִתֵּן לְקִדְרָה וְלִלְפָס כְּשֶׁהוּן רוֹתְחִין.

רְבִי יְהוּדָה אוֹמֵר: לִפְלֵ הוּא נוֹתֵן, חוּץ מִדְּבַר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֶמֶץ וְצִיר.

מ ש נ ה ח

הַעֲגוּל - מְשִׁיחֵלִיקֵנוּ.

מְחִלִּיקִים בְּתֵאֲנִים וּבְעֲנָבִים שֶׁל טָבֵל.

רְבִי יְהוּדָה: אוֹסֵר.

¹⁶ שישטח אותם במוקצה.

¹⁷ שיכסה את הפירות בעלים.

¹⁸ ששיעורים אלו הם גמר מלאכה למעשר.

¹⁹ ודעתו למכור שם.

²⁰ אפילו לאחר שנגמרה מלאכתו, כי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית. אבל במוליד לשוק אינו אוכל עד שיגיע לשוק כי

'מקח' קובע למעשר וחיישין שיזדמנו לו לקוחות בדרך.

²¹ משיקלף מהם את הקליפות הרעות.

²²

המחליק בענבים - לא הקשר.

רבי יהודה אומר: הקשר.

הגרורות - משידוש.

ומגורה - משיעגל.

היה דש בחבית ומעגל במגורה, נשברה החבית ונפתחה המגורה - לא יאכל מהם עראי.

רבי יוסי מתיר.